

ETİYOPYA'NIN KİMLİK POLİTİKALARININ TARİHSEL DÖNÜŞÜMÜ VE TİGRAY KRİZİNE GİDEN SÜREÇ

THE HISTORICAL TRANSFORMATION OF ETHIOPIA'S IDENTITY POLICIES AND THE PROCESS LEADING TO THE TIGRAY CRISIS

Yıl 2, Sayı 1, ss.84-101.

Year 2, Issue 1, pp.84-101.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Type: Research Article

Geliş Tarihi: 15.12.2021

Submitted: 15.12.2021

Kabul Tarihi: 26.01.2022

Accepted: 26.01.2022

Atıf Bilgisi / Reference Information

Gün, B. & Özyurt, N. B. (2022). Etiyopya'nın Kimlik Politikalarının Tarihsel Dönüşümü ve Tigray Krizine Giden Süreç, *Africana-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 84-101.

Begüm GÜN

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bölge Çalışmaları Enstitüsü, Afrika Çalışmaları Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi,
begum.gun95@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4657-6665

Necdet Burak ÖZYURT

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bölge Çalışmaları Enstitüsü, Afrika Çalışmaları Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi,
necdetburak@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9065-358X

Öz

Afrika kıtasında etnik ve dini olarak homojen bir devlet bulmak neredeyse imkânsızdır. Bu durumdan mütevellit kıta ülkeleri zaman zaman kimliksel krizler yaşamakta, ülke içindeki etnik ayrışmalar ülkeleri iç savaşa kadar sürükleyebilmektedir. Etiyopya da homojen bir devlet olmamakla beraber uzun yıllar bu etnik grupları bir arada tutarak ekseriyetle barış içinde yaşamayı başarmış; kıtanın tarihi en eskiye dayanan ülkesi olarak hem bölgesinde hem de kıtada güçlü bir aktör olarak varlığını sürdürmektedir. Ancak ülkenin sürekli değişen yapısı ve iktidara göre şekillenen kimlik politikaları ülkeyi zaman zaman iç karışıklığa sürüklemiştir. Derg rejiminin "Önce Etiyopya" sloganıyla ulus devlet inşa etme politikası, Derg rejimini şovnist olarak gören Etiyopya Halkının Devrimci Demokratik Cephesi tarafından etnik federal yapıya dönüştürülmüştür. EPRDF'nin zaman içinde değişen dost-düşman algısı neticesinde parti etnik federal yapıyı tekrar uluslaştırma çabası gösterse de, Addis Ababa'nın genişletilmesi için çıkarılan bir kamulaştırma kanunu neticesinde Oromoların protestoları ile karşılaşmıştır. İktidar değişikliğine neden olan bu protestolar ilk kez bir Oromo'nun başbakanlık koltuğuna oturması ile sonuçlanmış, ancak bu değişiklik sonucunda uzun zamandır yönetimde söz sahibi olan Tigrayların yönetimden uzaklaştırılarak saf dışı bırakılması ülkeyi iç karışıklığı sürüklemiştir. Bugün "Tigray Krizi" olarak adlandırılan sorunu ortaya çıkaran unsurlardan birini kimlik teşkil etmektedir. Bu çalışma, Etiyopya'nın kimlik politikalarını realist ve sosyal inşacı teoriler üzerinden ele alarak ülkenin kimlik politikalarındaki değişimin Tigray krizine nasıl yol açtığını anlamlandırmaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etiyopya, Tigray, Kimlik, Realizm, Sosyal İnşacılık

Abstract

It is almost impossible to find a homogeneous state on the African continent. As a result of this situation, continental countries experience identity crises from time to time, and ethnic divisions within the country can drag countries to a civil war. Although Ethiopia is not a homogeneous state, it has managed to live in peace by keeping these ethnic groups together for

many years; As the continent's oldest country, it continues to exist as a strong actor both in its region and in the continent. However, the ever-changing structure of the country and the identity policies shaped according to the power have dragged the country into internal turmoil from time to time. The nation-state building policy of the Derg regime with the slogan of "Ethiopia First" was transformed into an ethnic federal structure by the EPRDF, which saw the Derg regime as chauvinist. Although the party tried to re-nationalize the ethnic federal structure as a result of the EPRDF's changing friend-enemy perception over time, it faced protests from the Oromo as a result of an expropriation law enacted for the expansion of Addis Ababa. These protests, which led to the change in power, resulted in an Oromo sitting in the prime minister's seat for the first time, but as a result of this change, the removal of the Tigrays, who had a say in the administration for a long time, and the elimination of the country, dragged the country into internal turmoil. Identity is one of the elements that reveal the problem called the "Tigray Crisis" today. This study tries to make sense of how the change in the identity politics of the country led to the Tigray crisis by focusing Ethiopia's identity politics through realist and social constructivist theories.

Keywords: Ethiopia, Tigray, Identity, Realism, Social Constructivism

Structured Abstract

Ethiopia, which is located in the horn of Africa as the most populous country of the continent after Nigeria with a population of 119 million, contains various ethnic groups. These ethnic groups consist of Oromo, Amhara, Somali, Tigray, Sidama, Gurage, Welaita, Hadiya, Afar, Gamo, Gedeo, Silte, Kefficho and 8.8% other peoples, respectively, according to their density within the country. Although the official language of the country is Amharic, the official working languages vary by state. Among them it is Oromo for in the state of Oromiya.

Identity, which is used as a tool to consolidate power, has also taken a place in Ethiopian politics. Ethiopia frequently changes its state policy in order to avoid problems with its ethnic groups. Ethiopian peoples, who were respected during the empire and lived in harmony with each other, were exposed to a policy of unification after the Derg regime took power, and local identities were tried to be destroyed in the regime's nation-state building process. The Derg regime, which tried to melt these respected identities in the imperial period with the slogan "Ethiopia first", was overthrown by the Ethiopian People's Revolutionary Democratic Front (EPRDF), which was founded by many ethnic groups.

EPRDF, which came to power after the Derg regime, initially found these policies of the Derg regime to be chauvinistic and tried to divide the country into ethnic states in order to show its respect for each ethnic group. The addition of the article 39 to the Constitutions saying that "In Ethiopia, every nation, nationality and people have the right to self-determination, including unconditional independence", is one of the most concrete proofs of this policy of the EPRDF regime. Ethnicity became the main criterion used to draw borders when the ethnic federation was adopted. Ethiopians were registered according to their ethnic group.

However, after an unexpected war between the EPRDF, the Tigray People's Liberation Front (TPLF) and the Eritrean People's Liberation Front (EPLF), which lasted for 2 years (1998-2000), had turned into a nationwide war, perception of the enemy underwent a change and some ethnic groups within it demanded independent. The ruling party was worried about the possibility of Oromo leaving Ethiopia, especially since the Oromo ethnic province has all the wealth and capital of the country. As a result of these concerns, the ruling party gave up this policy with the concern of the country's disintegration and started to follow nation building policies again with the motto of "unity in diversity".

However, Desalegn resigned as both party chairman and prime minister, as the EPRDF regime began to be protested by the Oromo as a result of his plan to expand the capital Addis Ababa. Abiy Ahmed took the prime minister's seat on April 2, 2018, with the alliance of the parties of Oromo and Amhara regions, which are disturbed by the weight of the TPLF within the government coalition EPRDF and constitute more than half of the population. He is the child of a Muslim father from the Oromo ethnic group, which makes up 35 percent of the country's population, and an Orthodox Christian mother, who is also a member of the Amhara ethnic group, which makes up 28 percent of the population. Breaking new ground in Ethiopian history, Ahmed became the first Oromo to hold the position of prime minister. With his appointment, there was an expectation that the tension between the Oromos and the government, which has increased since 2015, will be eased.

Although he followed liberal policies in the first years of his rule, Ahmed removed the Tigrays from the administration, causing the federal government to be defined as the enemy by the Tigrays. Due to the postponement of the elections due to the Covid-19 epidemic, the Tigray state's holding the elections independently from the federal government and challenging the federal government also caused an enemy perception on the side of the federal government. This definition of the enemy turned into a conflict between the two sides and the intensity of the conflict increased with the mutual demonstrations of power. With a move that can be defined as a show of power defined over national interest, the Prime Minister's transfer of duty by proxy and his taking over the army as the commander-in-chief and his rejection of dialogue and ceasefire calls showed that Abiy Ahmed was a rational leader, but it led to the emergence of discussions that the leader was authoritarian. The declaration of the 11th State by Abiy Ahmed, who was alleged by the TPLF to try to turn the federal structure into a unitary one, enabled him to eliminate the arrows directed at him. In addition, the legitimacy of Ahmed, who won the election again after the postponement of the elections, was proven once again and resulted in reinforcing his power.

Giriş

Afrika Boynuzu'nda bulunan ve 110 milyon nüfusu ile Nijerya'nın ardından kıtanın en kalabalık nüfusuna sahip olan Etiyopya, içerisinde çeşitli etnik grupları barındırmaktadır. Bu etnik gruplar ülke içindeki yoğunluğuna göre sırasıyla; Oromo, Amhara, Somali, Tigray, Sidama, Gurage, Welaita, Hadiya, Afar, Gamo, Gedeo, Silte, Kefficho ve %8,8 diğer halklardan oluşmaktadır. Ülkenin resmi dili Amharca olsa da eyaletlere göre resmi çalışma dilleri çeşitlilik göstermektedir. Örneğin; Oromiya eyaletinde resmi çalışma dili Oromo'dur. (The World Factbook, 2021).

İktidar sağlama sürecinde bir araç olarak kullanılan kimlik Etiyopya siyasetinde de kendine yer edinmiştir. Etiyopya, içerisindeki etnik gruplarla sorun yaşamamak adına sık sık devlet politikası değiştirmektedir. İmparatorluk döneminde saygı duyulan ve birbirleriyle uyum içinde yaşayan Etiyopya halkları, Derg rejiminin iktidarı ele geçmesiyle tekleştirme politikasına maruz kalmış, rejimin ulus devlet inşa etme sürecinde yerel kimlikler yok edilmeye çalışılmıştır. Derg rejiminden sonra iktidara gelen Etiyopya Halkının Devrimci Demokratik Cephesi (EPRDF) önceleri Derg rejiminin bu politikalarını şovenist bularak, her etnik gruba duyduğu saygıyı göstermek adına ülkeyi etnik eyaletlere bölmeye

çalışmış, düşman algısında yaşadığı değişiklik ve içerisindeki bazı etnik grupların bağımsızlık talebinde bulunması sonucunda; ülkenin parçalanmasından duyduğu endişe ile bu politikadan vazgeçmiş, ‘çeşitlilikte birlik’ mottosu ile tekrar ulus inşası politikaları izlemeye başlamıştır. Abiy Ahmed’in iktidara gelmesiyle devlet politikası üniterleşme yoluna gitse de on birinci eyaletin kurulması Ahmed’in aksini iddia etmesi olarak yorumlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Etiyopya’nın tarihsel özelliklerini ve etnik yapısını inceleyerek ulus inşası süreci ve etnik federasyon sisteminin ülkeyi Tigray Krizi’ne nasıl sürüklediğini realist ve sosyal inşacı perspektiften analiz etmektir. Ülkede kimlik inşası süreci sosyal inşacı teori ile incelenirken, bu kimlik inşasının ortaya çıkarttığı güç mücadelesi realist teori ile ele alınacaktır. Bu amaçla, ülkenin kimlik politikalarını dönemsel olarak karşılaştırmak adına tarihsel karşılaştırmalı yöntem ile betimsel analiz yöntemine başvurulacak, özellikle güncel olayların takibi için basın açıklaması gibi ikincil kaynaklardan istifade edilecektir. Çalışmada; Tigray Krizi’ne Etiyopya’nın kimlik inşası politikaları mı yol açtı? ve Abiy Ahmed’in bu krizin çıkmasındaki rolü nedir? sorularına yanıt aranacaktır.

Teorik Çerçeve

Realizm

Realizm birçok alanda farklı anlamlarda ve farklı kapsamlarda kullanılan bir terimdir. Bu çalışmada uluslararası ilişkiler alanında kullanımı temel alınır, bu alandaki anlamı ile kullanılacaktır. Uluslararası ilişkiler alanında realizm, devletlerin bir zorlukla karşılaştığında ulusal çıkarları yararına bir güç politikası uygulamaları gerektiği düşüncesine dayanan bir analiz geleneğidir. Uluslararası ilişkilerin en eski ve en sık kullanılan teorilerinden birisi olan realizm, sınırlı olduğu kadar güçlü ve önemli yaklaşımları ve iç görüleri kapsamaktadır (Donnelly, 2005, s. 29).

Realizm ayrıntılı olarak tanımlandığında farklılıklar göstermekle beraber, yapılan tanımlar genel olarak benzer özellikleri taşıyan bir konsepti işaret etmektedir. Realistler insan doğasını ele alırken bencillik (egoizm) vurgusu yapmaktadırlar. Bu bencilliğin siyaset üzerinde dayattığı kısıtlamalara, güç ve güvenliğin politikalarda öncelik olarak benimsendiği sistemde uluslararası hükümetin yokluğuna (anarşi) dikkat çekmektedirler. Realizm, devleti merkeze koymaktadır ve devletlerin rasyonel varlıklar olduğunu savunmaktadır. Niccolo Machiavelli, Thomas Hobbes, George Kennan, Hans Morgenthau, Reinhold Niebuhr, Kenneth Waltz ve E. H. Carr realizmin savunucularından önde gelen isimleri oluşturmaktadır (Donnelly, 2005, s. 30).

Realist teori geleneği, sorduğu sorular ve verdiği cevaplar açısından, dünya siyasetinde karşılık bulan konulara değinmesi sebebiyle bir akademik cazibe taşımaktadır. Üç farklı realist akım, klasik realizm, neo realizm ve neo klasik realizm, analiz seviyesi de dahil olmaz üzere birçok konuda farklı içerikler taşısalar da realizmin sorduğu sorulara müşterek cevaplar vermektedirler (Ersoy, 2019, s. 165-167).

Realizmde en çok üzerinde durulan kavramlar güç, güç dengesi, güvenlik, ulusal çıkar, egemenlik ve anarşidir. E. H. Carr, realizmi eleştiren idealizmin barış projelerini ütöpik olarak ele alarak uluslararası ilişkilerin olması gerekene değil var olana odaklanması gerektiğini savunmuştur. Var olanı ele alırken güç

ilişkilerini dönüştürmeden önce güç kavramını anlamak gerektiğine dikkat çekmektedir. Hans Morgenthau “Uluslararası Siyaset: Güç ve Barış Mücadelesi” kitabında realizmi altı temel ilke çerçevesinde ele almıştır. İlk ilkeye göre, realizmin görevi ‘kökleri insan doğasında bulunan objektif yasaları’ tespit ederek siyaseti anlaşılır hale getirmek ve yönlendirmektir. İkinci ilke ulusal çıkarlarla ilgilidir ve devlet adamının davranışları ‘güç olarak tanımlanan ulusal çıkar’ tarafından belirlendiğinde rasyonel davranmış olmaktadır. Üçüncü ilkeye göre ise, sonsuz güç arzusunun barındıran insan doğasının temel dürtüsü nedeni ile güç ve çıkar evrenselidir ve hiçbir koşula göre değişiklik göstermemektedir. Devletler ulusal çıkarları peşinde koştukları için evrensel ahlaki değerlerin onların davranışlarını belirleyememesi ise dördüncü ilkeyi oluşturmaktadır. Beşinci ilke de benzer olarak, bir devletin ahlaki kaygılarının evrensel ahlak yasalarını belirleyemeyeceği vurgusunu taşımaktadır. Altıncı ve son ilkeye göre ise, siyaset diğer tüm alanlar gibi kendi ilkelerine sahip bağımsız bir alandır ve siyaseti incelerken onu ahlak gibi diğer unsurlardan ayrı olarak incelemek gerekmektedir (Balci, 2017, s. 124-131).

Morgenthau’ya benzer şekilde, Machiavelli de devletin bekası uğruna genel ahlak anlayışının görmezden gelinebileceğini savunmuştur. Bu kapsamda, “Prens” adlı eserinde yöneticinin motivasyonunu dinsel ve ahlaki ideallere değil, tarihi değerlendirmesine ve somut gözlemlere dayandırır. Bu durumda, Prens’in erdemi bir amaç olarak değil, amacı için bir araç olarak kullanılmalı düşüncesinden hareketle amaca giden her yolun yasal ve ahlaki olduğunu savunmaktadır (Machiavelli, 2012).

Çalışma ekseriyetle kimlik politikaları üzerinden ilerleyecek olmak ile beraber, devlet politikası, lider ve devlet çıkarları mevzubahis olan durumları değerlendirmek adına realist teori kullanılacaktır. Bu değerlendirmeler için realist teorinin seçilmesi ulus devletin kutsal, devlet adamının rasyonel ve devlet çıkarları için uygulanan her politikanın mübah olarak görülmesidir. Zira kimlik politikalarının değişimi sosyal inşacı teorinin araştırma alanına girmekle beraber, Etiyopya’da kimlik politikaları devlet bekası ve çıkarı için kullanılmış, kim politikaları neticesinde bir güç mücadelesi ortaya çıkmıştır. Söz konusu kavramları değerlendirmek için realist teori uygun görülmüştür.

Sosyal İnşacılık

Uluslararası ilişkilerin bir ‘sosyal inşa’ olduğunu iddia eden Sosyal inşacılık, uluslararası ilişkileri bir toplumsal gerçeklik olarak ele almakta ve toplumsal gerçekliklerin sosyal olarak inşa edildiğini savunmaktadır. Bu açıdan uluslararası ilişkiler toplumsal dünyanın bir parçasıdır ve kolektif bilinç, ortak anlayışlar ve beklentiler, özneler arası anlamlar, sosyal etkileşimler ve pratikler gibi kavramlardan ayrı düşünülemez. Kuralların ve normların, kimliklerin ve söylemlerin en temel belirleyici unsurları olduğu uluslararası ilişkiler, ancak bu şekilde bir varlık ve süreklilik kazanmaktadır (Küçük M. , 2019, s. 361).

Sosyal inşacılığın en temel inceleme konusu insan bilincinin uluslararası ilişkilerdeki yeri ve etkisidir. Genel kabulün önceden verili ve sabit olduğu ve sorgulamadığı egemenlik, güvenlik, anarşi ve çıkar gibi kavramları sosyal inşacı yaklaşım sosyal olgular olarak ele almaktadır. Bu sosyal olgular araştırılması ve açıklanması gereken olgulardır. Bu bağlamda, sosyal olgular, sosyal inşa süreçleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Sosyal ilişkiler ve anlamlar çerçevesinde gerçeklik ve doğallık kazanarak uluslararası ilişkileri etkilemiştir. Sosyal inşacılar değişim konusundan hareketle, uluslararası ilişkilerin nesnel ve değişmez bir

gerçeklik olduğunu reddetmektedirler. Uluslararası ilişkiler sosyal ve tarihsel bağlama göre şekillenebilmektedir (Küçük M. , 2019, s. 362).

Sosyal inşacılıkta kimlik kavramı önemli bir kavramdır. Bu kavram kişilerin sosyal ilişkilerinde özdeşleşme, ayırıştırma ve karşılaştırma yapmalarını sağlayan önemli bir aracı teşkil etmektedir. 'Bireysel kimlik' kişinin kendini tanımlaması iken, 'kolektif kimlik' biz kimiz sorusunun cevabı olarak bir grubu tanımlamaktadır. Kimlik kavramı; sosyal olgular, sosyal varoluş ve sosyal ilişkilerin katmanlarını ve sosyal işleyişin dinamiklerini açıklamanın bir yolu olarak ele alınmaktadır (Alpman, 2018, s. 3).

Kimlik bir sosyal analiz birimi olarak ele alınmaktadır. Kimlik kavramı, sosyal gruplar içerisindeki aidiyetleri, grupların oluşma ve çözülme süreçlerini ve birden fazla grubun arasındaki ilişkileri belirleyen esas faktördür. Kimlik kişinin eylemlerini anlamlı kılmakta ve kalıcı hale getirmektedir. Sosyal inşacılık, kimliği sembolik etkileşimcilik yaklaşımı çerçevesinde ele almaktadır. Bu bağlamda kimlik, kişinin kendisine göre kim olduğu ve başkalarına göre kim olduğu temelinde; kişinin kendisiyle ve başkalarıyla kurduğu ilişkiyi açıklamaya çalışmaktadır. Mead'e göre diğerlerini tanımak kendini tanıtmaktır. Diğer bir deyişle, kişinin kendini tanıması, ilişki ve etkileşim içinde olduğu diğerlerini tanımasına bağlıdır. Kişinin kendisine göre kim olduğunu belirlemesi yani bir benlik oluşmasıyla diğerlerine karşı takındığı tutum belirlenmektedir. Sosyal inşacılara göre sosyal eylemin modelleri kimliklerdir. Diğer bir deyişle, kimlik toplum tarafından gerçekleştirilen bir inşadır. Kimlik, kişinin içinde yaşadığı toplum ile kurduğu ilişkinin bir temsilidir. Sosyal gerçekliğin inşasında öznel gerçekliğin temel unsuru kimliktir. Kimlik, sosyal ilişkileri yönlendirir ve biçimlendirir (Alpman, 2018, s. 9-18).

Etiyopya, her hükümetin etnik grupları algılama biçimine göre değişen bir kimlik politikasına sahiptir. Bazı hükümetler etnik çeşitliliğin önemini vurgulayarak daha özgürlükçü politikalar benimserken, bazıları etnik çeşitliliği tehlike olarak görerek ulusal bir kimlik oluşturmak istemiştir. Her iki politikada da karşılıklı bir kimlik inşası mevzubahis olmuştur. Kimlikleri karşılıklı algılama biçimleri ve bu algıların toplum içinde yarattığı değişim ve dönüşümü anlamlandırmak için en uygun teori sosyal inşacılık olarak belirlenmiştir.

Etiyopya'da Kimlik İnşası Politikaları

İmparatorluk Dönemi

İtalyan işgaline direnerek Afrika'da sömürgeleştirilmeyen tek ülke olarak anılan Etiyopya'nın kimlik inşası politikaları neredeyse ülkenin tarihi kadar geçmişe dayanmaktadır. Ülkenin modern tarihinin ilk hükümdarı olarak kabul edilen II.Tewodros'un kimlik algısı din üzerinden ilerlemiştir. Öncelikle kilise arazilerini askeri ve laik mülkiyetlere dönüştürerek kilise içerisinde reforma girişen İmparator, ülke içindeki aristokratların isyan etmesi üzerine iktidarını güçlendirebilmek için Büyük Britanya Kraliçesi Victoria'ya ittifak teklifinde bulunmuştur. İslam'ı yok etmeyi teklif ettiği Kraliçe'den yanıt alamayan İmparator, ülkesindeki İngiliz elçisini ve Avrupalıları tutuklamıştır. İmparator belirlediği iç politikasının yansıması olan bu dış politika hamlesi neticesinde tahtından olmuş, İngiliz kuvvetlerinin ülkeye saldırı düzenlemesi üzerine yakalanmamak için intihar etmiştir. II. Tewodros'un intiharından sonra iktidara gelen IV. Yohannes döneminde ülkenin sınırları genişlemiş, İmparator II. Menilek dönemine gelindiğinde ise İtalyanların ülkeyi

işgal girişimleri başlamıştır. İtalya ile imzalanan Wichale anlaşmasının Amharca ve İtalyanca metinleri arasındaki farklılıktan ortaya çıkan sorun neticesinde Etiyopya İtalya'nın bu anlaşmayı ülke üzerinde bir "koruma" iddia etmek için kullandığını anlamıştır. Bunun neticesinde İtalyanlar ve Etiyopyalılar arasında ilk savaşa (Adwa Savaşı) neden olan bu olay Etiyopyalıların galibiyetiyle sonuçlanmıştır (Ethiopia).

II. Menilek'ten sonra iktidara gelen İmparator Iyasu, II. Tewodros'un hatalı politikalarının farkına varmış, dini ve etnik bölünmelerden uzak bir toplum kurmak adına II. Menilek'in valilerinin çoğunu görevden almış ve yönetime Müslümanları da dahil etmiştir. "Yıkım" ve "dinden dönmekle" suçlanan İmparator Iyasu, 27 Eylül 1916 tarihinde görevden alınmıştır. II. Iyasu'nun görevden alınmasıyla II Menilek'in kızı Zauditu tahta geçmiştir. Bir kadının ülke yönettiği daha önce görülmemeyen bir şey olduğu için imparatorluğu II. Menilek'in kuzeni Ras Tafari imparatorluğu saltanat vekili olarak yönetmiştir. İmparatorlukta modern bürokrasinin ilkelerini geliştiren vekil, 1923'te Etiyopya'nın Milletler Cemiyeti'ne girmesini tasarlamış ve kolektif güvenliğin ülkesini saldırganlıktan koruyacağını düşünmüştür (Ethiopia, tarih yok). Zauditu'nun ölmesi üzerine kendini imparator ilan eden Ras Tafari, I. Haile Selassie adıyla tahta çıkmıştır. İktidarı boyunca merkezi yönetimi güçlendiren Haile Selassie, Benito Mussolini'nin Etiyopya'yı işgal girişimine direnmiştir. 1962'de Eritre'yi Etiyopya'ya çekmeyi başaran İmparator, 1974 yılında yapılan bir darbe ile tahttan indirilmiş, darbe sonucunda Sosyalist rejim iktidara gelmiştir (South African History Online).

Derg Rejimi

Etiyopya'nın parçalanmasına çözüm olarak görülen sosyalizm; darbe ile iktidara gelen askeri rejimin (Derg rejimi olarak da bilinir) ideolojisini oluşturmuştur. Garnizon Sosyalizmi kuran Derg rejimi, 'jakoben' olarak adlandırılabilir bir politika geliştirmiştir. Her şeye gücü yeten bir ulus devlet kurma ideolojisini benimseyen rejim, merkezi bir devlet kurma çabasına girmiştir. Ulus devlet kurma ideolojisi için 'kültürel devrim (zemecha)' başlatan sosyalist rejim 'iş birliği ile gelişim kampanyası' geliştirmiştir. Bu ideoloji ve amaçlar çerçevesinde rejimin ilk politik önlemi geleneksel liderlerin alternatif formlarını yok etmek olmuştur. Yerel kültürleri 'geri' kültürel uygulamalar olarak tanımlayan rejim, bunları yok etme çabasına girişmiş, örneğin; yerel grupları para birimlerini değiştirmeye zorlamıştır. Yerel toplulukların etnik kimliğinin sembolü olan inanç ve kültürel uygulamaları yasaklamıştır. Bu bağlamda politik olarak göze çarpan ve göreceli merkezleştirilmiş politik sistemleri olan Anywaa toplumu ve imtiyazlı geleneksel liderleri, rejimin hedefi olmuştur. Tüm kültürlerin eşitliğini belirten Derg rejimi, toplumu homojenleştirmeye çalışmış, çatışmaya neden olabilecek kabile ve sınıf ayrımını ortadan kaldırmaya çabalamıştır. Yeniden yerleştirme programı uygulanan rejim, "ulusal birliği güçlendirme" mottosuyla sınır bölgelerini korumayı ve güvenlik düzenlemelerini geliştirmeyi amaçlamıştır. Kendisini 'gerici' değil "ilerici" olarak gören Derg rejimi, radikal bir şekilde merkezleşmiş federal bir devlet şekillendirmiştir. Milliyetçi politikalar uygulayan rejimin sloganı "Önce Etiyopya (İtyopiya Tikdem)" olmuş, devletin ulusal dokusuna girmiştir (Feyissa, 2008).

Milliyetçi politikalar direniş hareketlerinin baş göstermesine neden olmuştur. Habeş ailesinin genç kollarından biri olan Tigraylar, Etiyopya'nın en fakir eyaletini oluşturmaktadır. Ülkenin baskın etnik sınıfı

olan Amharalar ile farkı bir dil konuşan ve tarihi bir rekabet içinde olan Tigraylar için maddi durum da tetikleyici olunca, eyaletin kontrolünü ele geçirmek adına silahlanan Tigraylar, Tigray Halkları Kurtuluş Cephesi'ni (TPLF) kurmuştur (Markakis, 1989, s. 124-125).

Realist açıdan devlet politikasına bakıldığında, gücü elinde toplamak isteyen bir anlayış görülmektedir. İçerisinde etnik çeşitlilik olan bir devlet hem gücünü paylaşmakta hem de dış müdahalelere açık hale gelmektedir. Rejimin gücü elinde toplamak istemesi realist açıdan rasyonalist bir harekettir. Çünkü klasik realizme göre, devlet rasyonel bir aktör olarak gücünü maksimize etmelidir. Güç ise, devletler için bir amaçtır. Bu minvalde Morgenthau ve Machiavelli'nin vurguladığı üzere, Derg rejiminin tüm etnik kimlikleri tek bir potada eriterek "Etiyopyalı" kimliği inşa etmek için milliyetçi politikalar uygulaması ve yerel kültürleri yok ederek toplumu homojenleştirmeye çalışmasının ahlaki boyutunun sorgulanması lüzum yoktur. Önemli olan devlet bekası ve devletin ulusal çıkarları olduğu için uygulanan politikalar mubahtır.

Realizme göre, uluslararası ilişkilerin temel aktörü 'ulus devlettir.' Derg rejiminin tüm etnik grupları bir ulus çatısı altında birleştirerek Etiyopya'yı bir ulus devlet haline dönüştürmek istemesi oldukça realist bir politikadır. Tüm bu etkenler düşünüldüğünde; Derg rejimi burada realist bir politika izlemiş ve hayatta kalmak için realizmin neredeyse kutsal kabul ettiği ulus devlet kurma çabasına girerek gücünü maksimize etmeye çalışmıştır.

İnşacı teori açısından bakıldığında ise; devlet içerisindeki etnik kimleri bir potada eritip yeni bir 'ulusal kimlik' inşa etme çabasıdır. İmparatorluk döneminde saygı duyulan bu kimlikler, Derg rejimi döneminde 'düşman olarak tanımlanmış' ve yok edilmeye çalışılmıştır. Devletin inşa etmeye çalıştığı bu yeni kimlik 'Önce Etiyopya' sloganı ile desteklenmiş, kimlik inşası sürecinde devlet içerisindeki farklı kimlikleri yok etmek için çeşitli politikalar uygulanmıştır. Sosyalist kimliği ön plana çıkaran Derg rejimi, etnik gruplar arasındaki farklılıkları yok ederek toplumdaki sınıf ayrımını ortadan kaldırma amacı da gütmüştür. Öte yandan Tigraylar, tarihten beri düşmanlık besledikleri Amharaların, kimliklerini yok etmeye çalışması üzerine silahlı eyleme başlayarak, kimlik temelli bir harekete yönelmişlerdir.

TPLF Dönemi ve Etiyopya'da Etnik Federal Yapının Kurulması

1991 yılında askeri rejimin (Derg rejimi) devrilmesi ile TPLF liderliğindeki EPRDF iktidara gelmiştir. TPLF, Etiyopya'nın imparatorluk döneminin diğer rakip yorumlarının aksine, Stalinist milliyetler teorisinden türetilen "ulusal baskı tezi (national oppression thesis)" üzerinden milliyetçi söylemini şekillendirmişti. 1995 yılında hazırlanan yeni anayasa 'Rights of Nations, Nationalities and Peoples (NNPs)¹'ni tanıdı ve ademi merkeziyetçi politikalar benimseyerek özerk NPPs'ler kurulmasını destekledi. Derg rejimini şiddetle kınayan Etiyopya Halkının Devrimci Demokratik Cephesi, parti programında önceki rejimi şöyle ifade etmektedir;

¹ NPP ile Etiyopya'da yaşayan her ulus, halk ve millete kendi kaderini tayin etme ve ayrılma hakkı verilmiştir. Ayrıca mevzu bahis her unsur için tarihi, kültürünü, dilini geliştirme, sürdürme ve tanıma hakkı tanıtılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia 1994, Madde 39. (https://www.constituteproject.org/constitution/Ethiopia_1994.pdf).

“Şovenist yönetici sınıflar, milliyete dayalı kimliği öldüren “Itiopiawinnet” (Etiyopyalılık) ilkesine bağlı kalmaktadır. Dolayısıyla, milliyet temelli örgütlerin birliği aracılığıyla ülke çapında bir örgütlenme ilkesini takip etmemektedirler. Çeşitli milletlerden ve halklarının amaçlarına ihanet eden ve bu şovenistlere boyun eğen etnik örgütlerden oluşan baskın çok uluslu bir örgüt kurmayı hedeflemektedirler. Ayrılıkçılar ve dar milliyetçi örgütler halkların ortak çıkarlarının yerine getirilmesini istememektedirler. Bu yüzden onlar da diğer milliyet temelli örgütlerle birlikte ülke çapında bir örgüt oluşturmak niyetinde değildirler (Bach, 2014).”

EPRDF'nin etnik olarak tanımlanmış bölgesel devletlere siyasi, idari ve ekonomik gücü parçalayan, ayrılma da dahil olmak üzere 'milletlerin kendi kaderini tayin etmesi' fikrini ortaya atması, etnik federal yapının kurulmasının temellerini atmıştır (Aalen, 2002). Yeni yapılan Anayasa'nın 39. maddesinde 'Etiyopya'da her millet, milliyet ve halkın, şartsız kayıtsız bağımsızlık dahil olmak üzere kaderini tayin etme hakkına sahip' ifadesine yer verilmiştir (Karakurt, 2021). Etnik federasyon fikrinin ortaya çıkmasında EPRDF'nin dört etnik temelli partiden oluşan bir koalisyon olması önemli bir faktördür (Aalen, 2006).

Etnik federasyona geçildiğinde, etnik köken, sınırların çizilmesinde kullanılan başlıca kriter olmuştur. Etiyopyalılar etnik gruplarına göre kayıt altına alınmıştır. Etnik kökenlerin tanımlanması Etiyopya hukukunda tam olarak açıklanmadığı için grupları ayırt etmek için kullanılan ana faktör dil olmuştur. Yeni anayasa altında ülkenin resmi dili Amharca'dır ancak tüm Etiyopya dilleri eşit bir şekilde tanınmış, her eyalet kendi resmi dilini belirleme hakkına sahip olmuştur (Cohen, 1995). Etnik federasyonu uygulamaya geçirmek adına, öncelikle toplumda diğer etnik gruplarca ortak kabul edilmeyen sembollerini yok etmeye başlayan EPRDF, imparatorluk tarihine ait kahramanların ve efsanelerin izlerini yok etmeye başlamıştır. Örneğin; İmparatorluk bayrağı 'bez parçası' olarak nitelendirilmiş, Adwa savaşı hala Avrupa sömürgeciliğine karşı bir zafer olarak kutlanırken o zamana kadar 'kralların kralı olarak anılan II.Menilek, artık ulusal kahraman olarak görülmemeye başlanmış hatta parti tarafından 'soykırım' ile suçlanmıştır. II.Menilek'in kınanmasının aksine, Oromo ve Tigrayan şehitleri 'emperyal açılımın kurbanları' olarak anılmış, Haile Selassie'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki rejimi "yayılmacı", "şiddetli" ve "zalim" olduğu için kınanmıştır. Oromo ve Tigraylılara, II.Menilek'in genişlemeci politikaları yüzünden hayatlarını kaybettikleri için devlet özür mahiyetinde para ödemiştir. Etiyopya'nın tarihini yeniden gözden geçiren EPRDF, Aksum İmparatorluğu'nu Etiyopya'nın özü olarak görmeye başlamıştır (Bach, 2014).

EPRDF'nin politikaları sonucunda 'Etiyopyalılık' ikincil kimlik haline gelmiştir. Parti başkanı Meles Zenawi: "“Etiyopyalılık' bir zorunluluk değil, bir hak olarak düşünülmelidir” demiştir. Daha sonra Eylül 1992'de yapılan bir basın toplantısında, dönemin geçici hükümet (1991-1995) Başkanı ve TPLF / EPRDF lideri Meles Zenawi, inşa edilecek yeni Etiyopya ülkesinin vizyonunu ortaya koymuş, yeni hükümetin, Etiyopya halklarının ilk ve gerçek kimliklerinden, yani "etnik" aidiyetlerinden ortaya çıkacak yeni bir Etiyopya kimliğini nasıl inşa etmeyi amaçladığını açıklamıştır. 'Her Oromo'nun, Tigraylının veya Kembatanın kendisini ilk olarak Oromo, Tigraylı veya Kembata olarak, ondan sonra Etiyopyalı olarak kabul edeceğini' ifade etmiştir. 1992 yılında gazetecilere verdiği bir başka röportajda ise:

“Önceki yaklaşım [Derg] Etiyopyalı olmak için ulusunu, milliyet kimliğini reddetmekti. [...] Birlik için en büyük tehlike, Etiyopya kimliğimizi ortaklaşa koruyabildiğimizi ve belirleyebildiğimizi kabul ederken aynı zamanda kendi dillerimizi konuştuğumuzda, etnik

kostümlerimizi giyerek kendi bölgelerimizi yönettiğimiz gerçeğini kabul etmemek [...] Tehlike ortadan kaldırılsa, federalizm Etiyopya'nın birliğini daha da güçlendirecek ve dağılmaya yol açmayacak, neden milliyetler temelinde örgütlendiğini ve uluslara ve milliyete saygının Etiyopyalı olma kavramıyla çelişmesi gerektiğini anlayamıyorum. [...] Hem Etiyopyalı olup hem de kendi etnik kökenimize sahip olmak mümkündür, neden ikisinden birini seçmek konusunda ısrar ediyoruz? [...]. Neden ikisi birden olamıyoruz? Her iki kimliği de koruduğumuzda aynı zamanda bir Kembata ve Etiyopyalı, Oromo ve Etiyopyalı, bir Tigraylı ve Etiyopyalı olabiliriz [...]. Çoğu zaman hiç kimse kimliğini kaybetmek istemez.” demiştir (Bach, 2014).

Realist teori açısından değerlendirildiğinde; ülkenin “etnik eyaletlere” bölünmesi, devletin gücünü ve yönetme kapasitesini tehdit eder. Realist perspektiften bakıldığında, devlet kutsaldır ve devletin amacı hayatta kalmaktır. Ancak etnik eyalet sistemi zaman içinde ayrılıkçı hareketlerin güçlenmesine ve ardından ülkenin bölünmesine yol açabilir. Bu da realizmin devletin rasyonel bir aktör olduğu düşüncesine aykırı bir durumdur. Makyavelist düşünceye göre devlet kendi için “iyi” olanı önemsemelidir. Devlet için temel amaç gücü arttırmaktır. Etnik eyalet sistemi devleti zayıflatmakta ve devlet adına iyi olandan çok etnik gruplar adına iyi olanı temel almaktadır. Tüm bu durumlar devleti anarşik uluslararası sistemde ‘zayıf’ düşürürken, açık bir hedef haline getirmektedir. Başbakan Meles Zenawi, yapmaya çalıştıkları tek şeyin savaşı durdurmak ve yeni bir patlamayı önlemek olduğunu iddia etmiş, etnik federalizmin ülkeyi demokratik bir şekilde yeniden yapılandırmanın, Etiyopya nüfusunun siyasi katılımını artırmanın ve daha önce ezilen halklara veya milliyetlere etno-bölgesel haklar vermenin tek yol olduğunu savunmuştur. Ancak birçok federalizm araştırmacısına göre etnik federasyon riskler taşımaktadır. Öncelikle ortak vatandaşlık fikri olmadan, etnik gruplar için kendi kaderini tayin etme kararı büyük olasılıkla ayrılık iddiasına dönüşebilmekte ve son olarak federal devletlerin dağılmasına yol açabilmektedir (Aalen, 2006). Tigraylıların tarihsel olarak diğer etnik unsurlarla rekabet içinde olduğu, etnik ayrılıkların etnik çatışmalara dönüşme ihtimali olan bir ülkede etnik federasyon kurmak rasyonel bir hamle değildir. Etiyopya'nın daha önce Eritre örneğinde olduğu gibi bir parçalanma yaşadığı göz önünde bulundurulursa; ikincil kimlik olarak ‘Etiyopyalılığı’ tanımlamak devletin bekasını korumak için yeterli değildir.

Sosyal inşacı perspektiften bakıldığında ise; devlet bu durumda kendi kimliğini ikinci plana atarak, devlet içindeki etnik grupları “düşman” olarak tanımlamak yerine onların kimliklerine saygı duyarak iç politikasını bu bağlamda inşa etmiştir. Etiyopyalı kimliğini dayatmak yerine her etnik grubun kimliğine saygı duymuş, ayrılıkçı hareketler oluşmaması adına etnik grupların kimliklerini korumasına müsaade etmiştir. İmparatorluğa ait tarihi ve simgeleri yok ederek, kendisine yeni bir devlet kimliği inşa etmiştir.

1990'ların ortalarından itibaren çeşitli sorunlar iktidar partisi olan Etiyopya Halkının Devrimci Demokratik Cephesi'nin politika değiştirmesine sebep olmuştur. Eritre, Etiyopya'dan ayrıldığından beri iktidarda olan EPRDF, TPLF ve Eritre Halk Kurtuluş Cephesi (EPLF) arasında çıkan ve 2 yıl (1998-2000) süren beklenmedik bir savaşın ülke çapında büyük bir savaş haline dönüşmesi üzerine önceki rejimler tarafından kullanılan ve 1991'den bu yana nispeten zayıflatılmış sembol ve mitleri kullanarak “yenilenmiş bir Etiyopyalılık” söylemini yeniden başlatmıştır. Düşmanların yeniden tanımlanması, EFRDF tarafından reddedilen ulusal sembollerin savaş sırasında yeniden kullanılmaya başlanmasına sebep olmuştur. Bu amaçla ‘Adwa Savaşı’ ön plana çıkarılmış, Etiyopyalıların ‘dış güçlere’ karşı birleşmesini sembolize etmiş,

'Etiyopyalılık' kimliği yavaş yavaş aktif hale gelmeye başlamıştır. EFRDF'nin Etiyopyalılık kimliğini tekrar inşa etmeye çalışmasının bir diğer sebebi de Somali'de yaşanan kaostan, Etiyopya içindeki etnik grupları ayrılıkçı hareketlere sürükleyeceği korkusu olmuştur. Oromo etnik eyaletinin ülkenin bütün zenginliği ile sermayesinin burada bulunması sebebiyle, Oromo'nun Etiyopya'dan ayrılma ihtimali iktidar partisini endişelendirmiştir. Üçüncü sebebi ise muhalefet partilerinin artan 'Bir Ulus, Bir Ülke' söylemleri olmuştur. EFRDF bu söylemlerden sonra iktidarı kaybetme korkusu yaşamaya başlamış, çıkarları gereği ulus devlet inşa etme girişimine başlamak zorunda kalmıştır. Etiyopya bayrağını yeniden dalgalandırmaya başlayan iktidar, ulus bilincini oluşturmak adına "Çeşitlilikte Birlik (Unity in Diversity)" sloganını kullanmıştır. İmparator II. Menilek tekrar anılmaya başlanmış, Etiyopyalılık ve etnik temelli eyaletler arasında denge kurulmaya çalışılmıştır (Bach, 2014).

Realist açıdan bakıldığında; ülkede artan bağımsızlık talepleri ve sınır komşuları ile olan sorunlar devleti beka kaygısına yöneltmiş, bunun sonucunda devlet, rasyonel bir aktör olarak, mevcudiyetini sürdürmek adına politika değişikliğine yönelmiştir. Muhalefette artan 'Etiyopyalı' kimliği vurgusu ile iktidar kendi çıkarlarını ve gücünü korumak adına birleştirici bir politika izlemeye başlamıştır.

Sosyal inşacı perspektife göre ise; devletin politika değişikliği hem yeni düşman ve dost tanımlaması hem de çevresel faktörler bazında ele alınabilir. Devlet dış politikada edindiği yeni düşman Eritre karşısında kendi kimliğini ve çıkarlarını yeniden tanımlamış, çevre ülkelerdeki ayrılıkçı hareketlerden etkilenmemek adına tanımladığı bu kimliği kullanmıştır. Yeni kimliği ortak bir tarih ve seçilmiş zafer üzerinden inşa etmeye çalışmıştır.

Ülkenin ilk çok partili seçiminden zaferle çıkan Meles Zenawi'nin 2012 yılında hayatını kaybetmesiyle 21 yıllık iktidarı sona ermiş, yerine Başbakan yardımcısı ve dışişleri bakanı Hailemariam Desalegn geçmiştir. Etnik kökeni güney halklarına dayanan Desalegn; EPRDF içerisinde yer alan SEPDM üyesiydi. 2015 yılındaki seçimlerde tekrar iktidar olan Desalegn yönetimindeki EPRDF, aynı yılın sonunda büyük bir protesto ile karşı karşıya kalmıştır. Protestolara neden olan durum; hükümetin başkent Addis Ababa'yı genişletmek için şehrin kenar bölgelerini kamulaştırma isteği olmuştur. Bu toprakların çoğunluğunu ise Oromoların yaşadığı Oromiya bölgesi oluşturmaktadır. Gösteriler en az 700 kişinin hayatını kaybetmesine neden olurken 23 bin kişi de gözaltına alınmıştır. 2016 yılında kamulaştırma planı rafa kaldırılrsa da protestolar devam etmiş, protestoların şiddetinin artması ile birlikte hükümet polis şiddetini artırmış ve olağanüstü hal ilan etmiştir. Hükümet, muhalefet liderleri ile görüşerek tansiyonu düşürmeye çalışsa da netice elde edememiş, protestoların sembolü haline gelen Oromo Gençlik Hareketi öncülüğünde protestolar iyice alevlenmiştir. Desalegn, herkesi şaşırtan bir karar ile "siyasi değişime yer açmak için" istifa ettiğini duyurmuş, hem başbakanlıktan hem de EPRDF genel başkanlığından 15 Şubat 2018 tarihinde ayrılmıştır (Weber, 2018). Bu istifa Etiyopya'nın etnik ve dinsel çeşitliliğini en olabilecek şekilde yansıtan Abiy Ahmed'in başbakanlık yolunu açmıştır (Küçük Y. K., 2020).

Ülkede var olan etnik federal yapı, realizmin vurguladığı egemen devlet kavramını sarsmakla beraber, federal birimlerden biri olan Oromo eyaletinin "egemenlik" güdüsünü tetikleyerek bir krize neden olmuş, bu kriz beraberinde bir kimlik krizini de ortaya çıkartmıştır. Addis Ababa ile Oromo Eyaleti arasında bir

mücadele baş göstermiştir. İktidarın halk nezdinde meşruiyetine zeval getiren bu mücadele hükümetin istifasına neden olmuştur. Krizin çözümü için uygun görülen yöntem birden fazla etnik ve dini grubu kimliğinde barından ve halkı temsil ihtimali daha güçlü bir lider olarak görülmüştür.

Abiy Ahmed Dönemi ve Tigray Krizi'ne Giden Yol

Hükümet koalisyonu EPRDF içerisinde TPLF'nin ağırlığından rahatsız olan ve nüfusun yarısından fazlasını oluşturan Oromo ve Amhara bölgeleri partileri ittifakıyla 2 Nisan 2018 tarihinde başbakanlık koltuğuna oturan Abiy Ahmed, ülke nüfusunun yüzde 35'ini oluşturan Oromo etnik grubundan Müslüman bir baba ile yine nüfusun yüzde 28'ini oluşturan Amhara etnik grubu mensubu Ortodoks Hristiyan bir annenin çocuğudur. Etiyopya tarihinde de bir ilki gerçekleştiren Ahmed, başbakanlık pozisyonunu elinde bulunduran ilk Oromo olmuştur. Göreve gelmesiyle Oromolar ile hükümet arasında 2015'ten bu yana şiddetini artıran gerginliğin yatışacağı beklentisi oluşmuştur (Küçük Y. K., 2020).

Abiy Ahmed, göreve başladıktan kısa bir süre sonra bakanlar kurulunu yeniden oluşturmuş, ilk olarak 28 olan bakan sayısını 20'ye düşürmüştür. Ancak Ahmed'in değişim politikasında asıl göze çarpan iki nokta bulunmaktadır. İlki kabinedeki TPLF üyesi bakanların sayısı azaltılırken Oromo bakanların sayısının artırılmasıdır. Kabine değişikliklerinin ardından hükümet içerisinde TPLF ile iltisaklı sadece iki bakan bırakılmıştır. İkincisi ise kabineyi oluşturan bakanların yarısının kadınlardan oluşmasıdır. Kabinedeki cinsiyet eşitliği çabasına ek olarak ekim ayında düzenlenen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ilk kez bir kadın, Sahle-Work Zewde Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bu gelişmeleri bürokraside yapılan benzer yönde değişiklikler takip etmiştir. İstihbarat servisi, ordu ve ekonomi yönetimindeki müesses nizamın tüm etkili aktörleri Ahmed tarafından değiştirilmiştir (Ylönen, 2019).

İktidarının ilk yıllarında oldukça liberal politikalar izleyen Abiy Ahmed, demokratik süreci güçlendirmek, ekonomiyi iyileştirmek, Eritre ile sınır anlaşmazlığını çözmek, binlerce siyasi mahkûmu ve gazeteciyi serbest bırakmak ve çeşitli hükümet muhalefet gruplarından terörist ilan edilenleri siyasi süreç katmak için birçok değişiklik yapmıştır. Ayrıca, Ogaden bölgesinde 30 yılı aşkın süredir devam eden çatışmayı sona erdirmek için tasarlanmış bir barış anlaşmasının imzalanmasıyla başlayarak, ülkedeki birçok etnik grupla barış yapma çabası göstermiştir. En önemli başarısı ise 1998'de başlayan Eritre ile sınır savaşını sona erdirmede kaydettiği ilerleme olarak görülmektedir. Hatta Eritre ile sağlanan barışa sunduğu katkıdan dolayı 2019'da Nobel Barış Ödülü'nün sahibi olmuştur. Ancak Ahmed'in ılımlı tavrı çok uzun sürmemiştir. Zaman ilerledikçe daha otoriter bir çizgiye kaymıştır. Takvimler 4 Kasım 2020'yi gösterdiğinde merkezi hükümet, TPLF yönetiminde bulunan Tigray bölgesine askeri bir operasyon başlatılması kararı almıştır. Bu harekate gerekçe olarak TPLF'ye ait yapıların bölgede bulunan Etiyopya Milli Savunma Güçleri (ENDF) üssüne düzenlediği saldırı gösterilmiş, harekatta hedefin devlet otoritesinin yeniden kurulması olduğu belirtilmiştir. TPLF ile EPRDF koalisyonu arasındaki sorunun esasında 27 yıldır ülke yönetiminde merkezi konumda bulunan, devlet içerisinde kilit noktadaki kurumları kontrol eden TPLF'nin tasfiye edilmek istenmesi yatmaktadır. Bu bağlamda Ahmed ilk olarak, yolsuzluk gerekçesiyle güvenlik bürokrasisi içerisindeki Tigray üst düzey görevlileri tasfiye etmeye başlamıştır. Daha sonra TPLF'nin de bir bileşeni olduğu iktidar koalisyonu EPRDF'yi Aralık 2019'da feshetmiş; TPLF hariç diğer partilerle Refah Partisi'ni

kurmuştur. Bu değişimi kabul etmeyen TPLF, yeni kurulan partiye entegre olmamıştır. Ancak asıl kırılma 2020 Ağustos ayında yapılması planlanan seçimlerin Addis Ababa tarafından Covid-19 virüs salgını sebep gösterilerek ileri bir tarihe ertelenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. TPLF yönetimi bunun anayasayı ihlal ettiğini ve bu kararlar Ahmed başbakanlığındaki hükümetin meşruiyetini kaybettiğini iddia etmiştir. İnisiyatif alan TPLF ertelenen seçimleri planlanan tarihte kendi yönetimi altındaki Tigray bölgesinde gerçekleştirmiş ancak Ahmed yönetimindeki federal hükümet seçim ve sonuçlarının hükümsüz, Tigray bölgesel yönetiminin de yasadışı olduğunu duyurmuştur (Küçük Y. K., 2020).

Oromolar ile krizin çözüleceğine inanarak iktidara gelen Abiy Ahmed, liberal politikalarıyla bu ve birçok krizin çözülmesinde etkin rol oynasa da., en nihayetinde ülkede başka bir etnik kimlik krizinin çıkmasına neden olmuştur. Hem Oromo hem Amhara etnik kimliğine sahip olan Başbakan Ahmed, öncelikle uzun yıllar hükümetin kilit pozisyonlarında görev alan Tigrayları yönetimden uzaklaştırarak iktidarını sağlamlaştırırken, bu etnik grubu karşısına alarak ülkeyi krize taşıyan adımları atmaya başlamıştır. Özellikle seçimlerin salgın sebebiyle ertelenmesi yönetimden dışlanan Tigrayların iktidarını meşruiyetini sorgulayarak, merkezi hükümeti düşman olarak tanımlaması ile sonuçlanmıştır.

Operasyon süresince uluslararası kurumların diyalog ve ateşkes önerilerini reddeden Abiy Ahmed, 28 Kasım'da yani operasyonun başlamasından 24 gün sonra hareketin başarıyla sonuçlandığı ve Tigray bölgesinin başkenti Mekelle'nin kontrol altına alındığını duyurmuştur (Abu-bashal, 2020). Operasyonun ardından açıklamalarda bulunan Ahmed, meşru hükümet içerisindeki 'sözde hükümetleri' ortadan kaldırmak için zor bir karar aldıklarını dile getirmiştir. Başbakan olmasının ardından TPLF'nin ülkenin yönetiminde kendisine sorunlar çıkardığını ve devlet içerisinde devlet oluşturduğunu belirtmiştir (Aktaş, 2020)

TPLF'nin federal hükümetten bağımsız bir şekilde bölgesel seçimler yaparak kırmızı çizgiyi aştığını söyleyen Abiy Ahmed, "Ülkeyi yönet ya da mahvet (ruin or rule the country)" sloganı üzerinden TPLF'yi eleştirmiştir. Federal sistemi üniter bir hükümet sistemine dönüştürmek isteyen Abiy Ahmed'in güç tabanını Amhara siyasi elitleri oluşturmaktadır. Ancak Etiyopya'nın iyi silahlanmış ve politik bilince sahip çeşitli grupları kendi iradeleri dışında yönetilemeyeceklerini açıkça belirtmişlerdir (Waal, 2020).

Başbakan Ahmed'in yönetimden dışladığı Tigray etnik grubunun eyalet seçimlerini merkezi hükümetten bağımsız olarak gerçekleştirmesi merkezi hükümetin egemenliğinin ciddi anlamda sarsılmasına neden olmuştur. Kontrolü tekrar ele almak için operasyonların düzenlenmesi realizmin vurguladığı devlet egemenliği kavramının somut bir kanıtıdır. Devlet bekası için her yolun mubah olduğunu belirten realist bakış açısına göre Başbakanın diyalog ve ateşkes önerilerini reddedip, sert gücünü kanıtlayarak eyalet üzerinde merkezi hükümetin varlığının altını çizmesi oldukça uygun bir hamle olmuştur. Bu noktada Abiy Ahmed'in Etiyopya'da uygulanan kimlik politikasındaki dönüşüm sinyalleri de dikkate değerdir. Sosyalist Derg rejiminin uyguladığı "Önce Etiyopya" politikasına benzer bir hareket ile etnik federal yapıyı merkezi hükümet açısından tehlikeli gören Ahmed, federal yapıyı üniter bir yapıya çevirmeye çalışarak merkeziyetçi yönetim prensibi benimsemiştir.

Etiyopya Federal Ordusu'nun Tigray bölgesinin başkenti Mekelle'yi kontrol altına almasının

ardından silahlı çatışmalar sonuçlanmamış; daha da büyümüştür. TPLF yönetimi ve militanlar Mekelle'nin kaybedilmesinin ardından dağlık kırsal araziye çekilmiş; silahlı mücadeleyi sürdürmüştür. Savaş öncesi 500 bin kişinin yaşadığı Mekelle ve savaştan etkilenen bölgelerden 1 milyondan fazla kişi yerinden olmuş ve komşu ülkelere kaçmak zorunda kalmıştır. 7 ay bölgede kalan ordu tek taraflı ateşkes ilan etmiş; bölgedeki insani durumun kötüleşmesini sebep göstererek 28 Haziran 2021'de Tigray'dan ayrılmıştır. TPLF ise federal orduyu yendiklerini ve büyük bir yenilgi yaşayan merkezi ordunun çekilmek zorunda kaldığını duyurmuştur (Abu-bashal, 2021).

Koronavirüs salgını sebebiyle ertelenen seçimler 21 Haziran 2021'de gerçekleştirilmiş; Başbakan Abiy Ahmed'in liderliğini yaptığı Refah Partisi meclisteki 436 sandalyeden 410'unu kazanmaya başarmıştır (Abu-bashal, 2021).

Ordunun Mekelle'den ayrılmasının ardından bölgede tekrar kontrolü ele alan TLPPF, federal ordu üzerine yeni bir harekât başlatmıştır. Silahlı çatışmaları Afar ve Amhara eyaletlerine de yaymayı başaran TPLF sahada önemli kazanımlar etmiş; başkent Addis Ababa'ya sadece 130 kilometre uzaklıkta olduğunu duyurmuştur (Egypt Today, 2021). Bu gelişmenin ardından aralarında Türkiye'nin de olduğu birçok ülke vatandaşlarına ülkeden ayrılmaları için çağrıda bulunmuştur. Çatışmaların şiddetini artırması ve TLPPF'e ait güçlerin başkent Addis Ababa'ya yaklaşmasının ardından Etiyopya Başbakanı Abiy Ahmed, görevlerini yardımcısı Demeke Mekonnen'e devrederek cepheye gitmiş; orduya başkomutanlık yapmıştır. Ahmed'in cepheye gitmesinin ardından ilerleme kaydeden federal ordu; kaybettiği birçok noktayı TPLF'nin elinden geri alarak çatışmaların seyrini değiştirmiştir. Özellikle hava saldırılarını artırmasının federal ordunun başarısının arkasında yatan sebep olduğu belirtilmiştir (Aktaş, 2021).

Merkezi hükümetin gücünü gösterip çekilmesinin ardından TPLF'nin buna karşılık vererek başkente doğru ilerlemesi ülkede bir güç mücadelesini ortaya çıkartmıştır. Abiy Ahmed'in seçimleri tekrar kazanması iktidarına tekrar meşruiyet sağlamakla beraber gerginliğin turmanması üzerine, ordunun başına başkomutan sıfatıyla geçmesi Tigraylıları tamamen düşman olarak algılayıp inşa ettiği algı üzerinden; Morgenthau'nun ifadesiyle ulusal çıkar tarafından tanımlanmış bir güç gösterisi çerçevesinde rasyonel bir davranış olarak yorumlanabilir. Bununla beraber iç çatışmalar sürerken alınan bir kararla Etiyopya'daki eyalet sayısı 10'dan 11'e çıkarılmıştır. Güneybatı Etiyopya ismi verilen yeni bir eyaletin kurulması; TPLF tarafından federalizmi yıkmayı planladığı öne sürülen Başbakan Abiy Ahmed'in siyasi bir cevabı olarak okunmuştur. Ahmed'in bu adımının merkezi yönetimi güçlendirmekle suçlanmasının önüne geçmek için atılmış olduğu belirtilmiştir.

Sonuç

Afrika'nın birden fazla etnik gruba ve en kalabalık nüfusuna sahip olan ülkelerinden biri olan Etiyopya, devlet bütünlüğünü koruyabilmek adına çeşitli politikalar izlemiştir. Bu etnik grupları ekseriyetle barış içinde tutmayı başarabilen Etiyopya'da kimlik politikaları hükümetlere göre şekillenmiştir. Ülkede uygulanan kimlik politikaları zaman zaman ülkeyi etnik olarak ayırıp, her etnik gruba özerklik vererek ülkenin bölünmesinin önüne geçmek amaçlı olsa da, zaman zaman da baskıcı politikalar uygulayarak etnik grupları sindirmeye yönelmiştir.

İmparatorluk döneminde görece özerk yaşayan etnik gruplar, sosyalist Derg rejiminin iktidarı ele geçirmesi ile birlikte, rejimin ulus devlet kurma çabaları kapsamında kimlik inşası politikalarına maruz kalmıştır. Derg rejiminin ardından gelen EFRDF iktidarının ilk yıllarında ‘etnik eyalet’ sistemi uygulayarak ülkedeki etnik grupları bir arada tutmaya çalışmıştır. Ülkeyi etnik bazlı eyaletlere ayırmayı amaçlayan bu sistemi kurmak için ülkenin sembollerini yok etme yoluna giden parti, İmparator II. Menilek’i kınamış, Etiyopya bayrağını ‘bez parçası’ olarak nitelendirmiştir. Gerek komşu ülkelerdeki sorunlar gerekse ülke içerisinde ayrılıkçı hareketlere yönelen gruplar ve ortaya çıkan ‘yeni düşman (Eritre)’ algısı iktidar partisini bu politikayı değiştirmeye yöneltmiştir. Etiyopyalılık kimliğini tekrar canlandırmak için silmeye çalıştığı sembollerini yeniden diriltiren iktidar, özellikle tüm halk için ‘sömürgeci Avrupa’ya karşı seçilmiş bir ortak zafer olan Adwa Savaşı’nı gündeme getirmiştir.

Etiyopya devleti tüm bu süreçte zaman zaman realist politikalar izlemiş, zaman zaman da realist olmaktan çok uzak kalmıştır. Derg rejiminin uyguladığı politikalar Makyavelist düşünceye örnek teşkil eder niteliktedir. Devlet otoritesini sağlamlaştırmak adına, ahlak kaygısı gütmeyen içerisindeki etnik grupları baskı yaparak ve zor kullanarak “uluslaştırmaya” çalışmış, bu amaç için mümkün olan her yola başvurmuştur. Ayrıca Derg rejiminin uyguladığı kimlik inşası, ülke içerisindeki etnik grupları “düşman” olarak tanımlamasıyla başlamış, farklı etnik kimlikleri yok ederek ortak bir ulusal kimlik oluşturma amacı gütmüştür. EPRDF ise, iktidarının ilk yıllarında, bu etnik grupları düşman olarak görüp yok etme çabasına girmek yerine devlete yeni bir kimlik inşa etmeye çalışmış, etnik grupların kimliklerine saygı duymayı tercih etmiştir. Gücü adem-i merkezileştirmesi sebebiyle realist olarak görülemeyecek bu politika, ülke içerisindeki etnik grupların ayrılıkçı hareketlere yönelmesine yol açmıştır. Yeni dost ve düşman tanımlaması ile kimlik inşası politikasını değiştiren iktidar, çıkarlarını yeniden tanımlamış, bu bağlamda ülkeyi bir arada tutabilmek için “çeşitlilikte birlik” sloganı ile bir ulus inşa etmeye çalışmıştır. Ülkede artan bağımsızlık talepleri ve sınır komşularında yaşanan problemler göz önüne alındığında, devlet bekası için bu politika değişikliği realist bir hareket olarak yorumlanabilir.

Başkentini genişletilmesi için ortaya atılan kamulaştırma politikası neticesinde Oromo halkının protestoları ile karşı karşıya kalan EPRDF hükümetinin halk nezdinde meşruiyetini kaybetmesi üzerine Başbakan Desalegn’in hem başbakanlıktan hem de parti başkanlığından istifa etmesi üzerine halkın daha büyük bir kesimini temsil ettiğine inanılan Abiy Ahmed’in iktidara gelmesinden bir süre sonra Oromoların protestoları yatışsa da, uzun süredir yönetimde olan Tigrayların Abiy Ahmed tarafından yönetimden uzaklaştırılması ülke içinde başka bir gerilimin tırmanmasına neden olmuştur. Federal hükümet tarafından Covid-19 sebebiyle seçimlerin ertelenmesi üzerine Tigray Eyaletinin kendi seçimini yapması ülke içindeki gerilimi arttırmış, Federal hükümet ile eyalet arasında çatışma çıkmasına neden olmuştur. Çatışmanın şiddeti artınca ordunun başına başkomutan sıfatıyla Başbakan Ahmed’in geçmesi, ülkeyi üniter bir yapıya çevirme girişimi olarak görülmüştür. Ancak olaylar gelişirken Etiyopya’da 11. eyaletin ilan edilmesi Ahmed’in oluşan otoriter ve merkeziyetçi lider imajının aksini kanıtlama çabası niteliğindedir.

Merkezi hükümetin Tigraylar tarafından düşman olarak algılanması üzerine sergilediği tutum neticesinde, merkezi hükümetin de Tigrayları düşman olarak algılaması ülkede güç mücadelesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Abiy Ahmed’in iktidarını korumak için ortaya koyduğu otoriter tutum onun

rasyonel bir lider olduğunu gösterirken, seçimler yapıldıktan sonra sorgulanan meşruiyetini daha güçlü bir şekilde pekiştirmesine yardımcı olmuştur. TPFL tarafından federalizmi yıkma çabası olduğu ile itham edilen Ahmed'in ülkede 11. eyaletin ilan edilmesi de bu ithamı karşılıksız bırakarak sorunun federal sistemden ziyade Tigray eyaleti olduğunu kanıtlama çabası olarak görülebilir.

Sonuç olarak Derg rejiminin yıkılmasından sonra ülkede uzun yıllar yönetimde söz sahibi olan Tigraylar etnik kimliklerin korunmasına oldukça önem vermiş ancak iktidarı da başka bir etnik grubun ayaklanması üzerine kaybetmiştir. İktidara bir Oromo olan Abiy Ahmed'in gelmesi üzerine yönetimden uzaklaştırılan Tigrayların radikalleşmesinin temelinde etnik olarak dışlanmış hissetmek olmakla beraber bir güç arzusu da yatmaktadır. Bu bağlamda merkezi hükümete sıkça meydan okuyan Tigraylar, bir lider olarak Abiy Ahmed'in de gücünü kaybetmek istememesi üzerine sert güç kullanımına yönelmiş, ülkede TigrayKrizi olarak anılan sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sonuç olarak etnik federal yapının mimarı olan Tigraylar, iktidarı bu yapıdan mütevellit kaybetmiş, Abiy Ahmed'in ise bu yapıyla zayıflayan merkezi hükümetin gücünü yeniden tesis etme isteği ile otoriterleşen tutumu ile birlikte Tigrayların yönetimden uzaklaştırılması neticesinde ülke krize sürüklenmiştir.

Kaynakça

- Aalen, L. (2002). Ethnic Federalism in a Dominant Party State: The Ethiopian Experience 1991-2000. *Michelsen Institute Development Studies and Human Rights*.
- Aalen, L. (2006). Ethnic Federalism and Self-Determination for Nationalities in a Semi-Authoritarian State: the Case of Ethiopia. *International Journal on Minority and Group Rights*, 243-261.
- Abu-bashal, A. (2020, 11 28). *Etiyopya ordusu, Tigray eyaletinin başkenti Mekele'yi ele geçirdi*. <https://www.aa.com.tr:https://www.aa.com.tr/tr/dunya/etiopya-ordusu-tigray-eyaletinin-baskenti-mekeleyi-ele-gecirdi/2059208> adresinden alındı
- Abu-bashal, A. (2021, Haziran 29). *Etiyopya'daki isyancılar hükümet güçlerini yendiğini iddia etti*. Aralık 15, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/etiopyadaki-isyancilar-hukümet-guclerini-yendigini-iddia-etti/2288338> adresinden alındı
- Abu-bashal, A. (2021, Temmuz 10). *Etiyopya'daki seçimi iktidardaki Refah Partisi kazandı*. Aralık 15, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/etiopyadaki-secimi-iktidardaki-refah-partisi-kazandi/2300660> adresinden alındı
- Aktaş, T. (2020, 30 11). *Etiyopya Başbakanı Ahmed, TPLF'yi paralel devlet kurmakla suçladı*. Aralık 2, 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr:https://www.aa.com.tr/tr/dunya/etiopya-basbakani-ahmed-tplfy-paralel-devlet-kurmakla-sucladi-/2060603> adresinden alındı
- Aktaş, T. (2021, Aralık 01). *Etiyopya 17 kasabayı isyancıların elinden geri aldığını duyurdu*. Aralık 13, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/etiopya-17-kasabayi-isyancilarin-elinden-geri-aldigini-duyurdu/2435531> adresinden alındı
- Alpman, P. S. (2018). Sosyal Teorinin Konusu Olarak Kimlik: Sosyal İnşacı Yaklaşım. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 1-28.
- Bach, J.-N. (2014). EPRDF's Nation-building: Tinkering with Convictions and Pragmatism. *Cadernos de Estudos Africanos*, 103-126.
- Balcı, A. (2017). Realizm. A. Balcı, & Ş. Kardaş içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 119-146). İstanbul: Küre Yayınları.
- Cohen, J. M. (1995). Ethnic Federalism in Ethiopia. *Northeast African Studies*, 157-188.
- Demirtaş, B. (2017). İnşacılık. A. Balcı, & Ş. Kardaş içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 167-185). İstanbul: Küre Yayınları.
- Donnelly, J. (2005). Realizm. J. D. vd. içinde, *Theories of International Relations* (s. 29-52). New York: Palgrave Macmillan.
- Ersoy, E. (2019). Realizm. R. Gözen içinde, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (s. 165-195). İstanbul: İletişim Yayınlar.
- Ethiopia*. (tarih yok). Aralık 14, 2019 tarihinde Encyclopaedia Britannica: <https://www.britannica.com/place/Ethiopia/> adresinden alındı
- Feyissa, D. (2008). Anywaa Identity Politics. B. Zewde içinde, *Society, State, and Identity in African History* (s. 123-144). Addis Ababa: Forum for Social Studies.

Haile Selassie I. (tarih yok). Aralık 15, 2019 tarihinde South African History Online: <https://www.sahistory.org.za/people/haile-selassie-i> adresinden alındı

Karakurt, O. (2021, Temmuz 14). *Tigray Savaşından Sonra Etiyopya Diken Üstünde*. Aralık 10, 2022 tarihinde TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/tigray-savasindan-sonra-etiyopya-diken-ustunde-595656.html> adresinden alındı

Küçük, M. (2019). Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık. R. Gözen içinde, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (s. 361-412). İstanbul: İletişim Yayınları.

Küçük, Y. K. (2020, 11 23). *Etiyopya'da iç savaş: Afrika'nın son imparatorluğu dağılma sürecine mi giriyor?* Ocak 18, 2021 tarihinde <https://www.indyurk.com:https://www.indyurk.com/node/275951/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/etiopyada-i%C3%A7-sava%C5%9F-afrikan%C4%B1n-son-imparatorlu%C4%9Fu-da%C4%9F%C4%B1lma-s%C3%BCrecine-mi> adresinden alındı

Küçük, Y. K. (23, Kasım 2020). *Etiyopya'da iç savaş: Afrika'nın son imparatorluğu dağılma sürecine mi giriyor?* Kasım 12, 2021 tarihinde Independent Türkçe: <https://www.indyurk.com/node/275951/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/etiopyada-i%C3%A7-sava%C5%9F-afrikan%C4%B1n-son-imparatorlu%C4%9Fu-da%C4%9F%C4%B1lma-s%C3%BCrecine-mi> adresinden alındı

Machiavelli, N. (2012). *Prens*. (K. Atakay, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.

Markakis, J. (1989). Nationalitie sand the State in Ethiopia. *Third World Quarterly*, 118-130.

The World Factbook. (2021, Kasım 22). Aralık 12, 2021 tarihinde CIA: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ethiopia/#people-and-society> adresinden alındı

TPLF reportedly 130 KM from Addis Ababa as PM Abiy Ahmed hands duties to deputy. (2021, Kasım 24). Egypt Today: <https://www.egypttoday.com/Article/1/110232/TPLF-reportedly-130-KM-from-Addis-Ababa-as-PM-Abiy> adresinden alındı

Waal, A. D. (2020, Kasım 15). *Tigray crisis viewpoint: Why Ethiopia is spiralling out of control*. Aralık 12, 2021 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-africa-54932333> adresinden alındı

Weber, A. (2018). Abiy Superstar - reformer or revolutionary? Hope for transformation in Ethiopia. *SSOAR*, 1-4.

Ylönen, A. (2019). Is the Horn of Africa's 'Cold War' over? Abiy Ahmed's early reforms and the rapprochement between Ethiopia and Eritrea. *African Security Review*, 27(3-4), 245-252.